

УДК 72.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2026.39.11>

АРХІТЕКТУРНА ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ХРАМІВ: ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПРОСТОРОВІ МОДЕЛІ

Олійник Ганна Іванівна

старший викладач кафедри архітектурного проектування,
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури,
Київ, Україна,
e-mail: oliynyk_gi@ukr.net, orcid: 0000-0003-4202-6156

Анотація. **Метою** статті є формування архітектурної типології сучасних українських храмів кінця ХХ – початку ХХІ ст. як системи просторових моделей відповіді спільноти на ієрофанійний досвід у контексті літургійної драматургії, національної традиції, соціокультурних трансформацій і воєнних викликів.

Методологія. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує архітектурно-типологічний, просторово-морфологічний, феноменологічний і богословсько-літургійний аналіз. Використано концепцію ієрофанії М. Еліаде, положення літургійного богослов'я, символологічні й акустично-світлотехнічні студії, а також порівняльний аналіз української храмової архітектури та практик діаспори. Типологічний метод застосовано для систематизації просторових моделей і виявлення їх архітектонічних інваріантів і трансформацій.

Результати. У статті обґрунтовано перехід від формально-планувальної класифікації храмів до аналізу просторових моделей сакрального досвіду. Виокремлено три основні типологічні моделі сучасних українських храмів: тип відновленої національної традиції, неовізантійський тип, інноваційно-модерністичні й гібридні моделі. Розкрито роль літургійної драматургії, світла, акустики, процесійності й містобудівного контексту у формуванні архітектоніки храмового простору. Запропоновано аналітичну таблицю та матрицю типологічного формування храмового простору як інструментів узагальнення отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в трактуванні архітектурної типології храмів як системи просторових моделей ієрофанійної події, а не лише сукупності усталених форм чи стилістичних рішень. Уперше здійснено системне зіставлення богословсько-філософських категорій з архітектонічними параметрами сучасних українських храмів і показано типологічні наслідки цього взаємозв'язку в умовах пострадянського й воєнного контексту.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані в архітектурному проектуванні сакральних споруд, у навчальних курсах з типології та теорії архітектури, а також у подальших наукових дослідженнях сучасного храмовобудування. Запропонована матриця типологічного формування храмового простору слугує операційним інструментом для перекладу богословсько-літургійних смислів у об'ємно-просторові рішення.

Ключові слова: сакральна архітектура, сакральний простір, архітектурна типологія храмів, сучасні українські храми, храмовобудування, просторові моделі, літургійна драматургія, національна традиція, неовізантійська архітектура, модерністичні храми, гібридні типи, архітектонічна естетика.

ВСТУП

Сакральна архітектура України кінця ХХ – початку ХХІ ст. перебуває в стані активного формування та структурного переосмислення, що зумовлено глибокими трансформаціями в релігійному, культурному й суспільному житті. Після тривалого періоду радянського атеїстичного тиску, який призвів до руйнування архітектурної спадкоємності й переривання традиції храмобудування, відродження церковного життя наприкінці 1980-х років поставило перед архітекторами завдання фактично наново вибудувати систему сучасної української сакральної архітектури. У цих умовах особливої актуальності набуває питання наукового осмислення архітектурної типології храмів, адже саме вона формує основу для впорядкування різноманітних авторських підходів, стилістичних пошуків і просторових рішень.

Упродовж останніх десятиліть в Україні сформувався широкий спектр архітектурних моделей храмів – від традиційних інтерпретацій візантійсько-української спадщини до експериментальних модерністичних і постмодерністичних форм. Проте значна їх частина виникла за відсутності системної теоретичної бази, літургійних критеріїв і єдиної методології оцінювання. Формування типологічної моделі храму неможливе без одночасного врахування літургійної структури, архітектонічної логіки та морфологічних особливостей простору, що в сучасній практиці часто не усвідомлюється як єдиний методологічний комплекс. Брак такого інтегрованого підходу призводить до того, що архітектурне різноманіття втрачає системність і перетворюється на фрагментарне поле окремих авторських рішень, не завжди узгоджених із богословською й просторовою природою храму.

Додатковим чинником стали суспільні й воєнні виклики останніх десятиліть, особливо після 2014 та 2022 років, які змінили уявлення про функціональність і безпекові вимоги храмових комплексів. Храм у сучасному українському контексті дедалі більше виконує не лише духовну, а й соціальну, комунікативну, громадську та навіть захисну функції, що також впливає на його типологічну структуру. У цих умовах потреба у виваженій класифікації стає нагальною не лише для теоретичного архітектурознавства, а й для практики проектування та збереження національної сакральної традиції.

Отже, постає наукова проблема: *визначити типологічні моделі сучасних українських*

храмів кінця ХХ – початку ХХІ ст., з'ясувати чинники їх формування та розробити принципи методологічного впорядкування цього різноманіття. Її розв'язання є ключовим для подальшого розвитку національної архітектурної школи, збереження тяглості традиції й вироблення концептуально цілісних архітектурних рішень у сфері сакрального будівництва.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасні міждисциплінарні дослідження сакрального простору демонструють поступове зближення богословських та архітектурних підходів, що створює аналітичне підґрунтя для формування типології сучасних храмів. Розвиток літургійного богослов'я, зокрема праці Д. Дудченка [5], окреслюють структурну тріаду «тексти – обряди – просторові моделі», яка дає змогу трактувати храм не лише як стилістичне явище, а і як архітектурне втілення богослужбової дії. У популярнішому ключі ці інтуїції розгортає В. Трачук [14], виокремлюючи базові просторові вузли Літургії – престол, амвон, процесійні осі й зони підготовки дарів, які утворюють інваріантний каркас архітектурної композиції. Такий підхід задає методологічну основу для типологічного аналізу, у якому Літургія є визначальним чинником просторової організації храму.

Архітектурно-мистецькі та морфологічні студії останніх десятиліть доповнюють цю рамку, звертаючи увагу на формотворчі й символічні чинники, що впливають на сучасне храмобудування. Дослідження Р. Гнідця [3] та В. Михалевича [8] пропонують концепцію сакральної геометрії й аналіз архетипів храмової форми, які визначають базові об'ємно-просторові моделі. Акустичні дослідження М. Карпонтіні [18] та Ю. Івашко-Бадзюх [6] підкреслюють роль ярусності, заломності й конструктивної структури у формуванні якісного звучання, що є важливим фактором у проектуванні сучасних храмів і впливає на їх типологічну модель. Окремі сучасні праці (Х. Ферайос [16; 17], М. Мікелакіс [19]) наголошують на потребі переосмислення традиційних форм через упродовження світлотектонічних і структурних інновацій, що відкриває можливість синтезу традиції й новітніх морфологічних рішень у сучасній сакральній архітектурі.

У контексті власне типологічних розробок важливим є навчальний посібник «Проектування християнського храму» / за ред. Г.М. Юрчишин [10], у якому запропоновано функціонально-комплексний поділ

сакральних споруд за їх призначенням у структурі парафіяльних, освітніх чи опікунських комплексів. Автори розмежують основні та допоміжні елементи храмового ансамблю, а також окреслюють регіональну диференціацію церковної архітектури. Попри практичну значущість, цей підхід залишається описово-нормативним і не охоплює літургійних, архітектонічних і морфологічних чинників, що визначають типологічні моделі сучасних храмів кінця XX – початку XXI ст. Саме брак комплексних досліджень, які інтегрували б функціональні, просторові та літургійно-структурні аспекти храму, формує наукову прогалину, яку покликана заповнити дана стаття.

У підручнику О. Слепцова «Архітектурне проектування і реконструкція православних храмів» [12] православний храм послідовно трактується як «Дім Божий» і просторовий образ Царства Небесного. Автор розгортає богословсько-символічну інтерпретацію храму, детально описуючи тричастинну структуру (притвор – середній храм – вівтар), орієнтацію будівлі на схід, символіку кількості глав, основні історично сформовані планувальні конфігурації (хрестоподібні, круглі, «корабельні», змішані типи), а також хрестово-купольний храм як класичну форму візантійсько-руської традиції. Окрему увагу приділено вівтарю, іконостасу, солеї, амвону, притвору, організації світла та внутрішньому живопису, які інтерпретуються як послідовні шаблі духовного шляху віруючого. Таким чином, праця фіксує канонічні й символічні інваріанти православної храмової традиції й має значення як богословсько-архітектурна основа для проектування та реконструкції. Водночас цей підхід орієнтований переважно на опис усталеного візантійсько-руського типу й відновлення історичних форм, майже не торкаючись проблеми формування нових типологічних моделей сучасних українських храмів кінця XX – початку XXI ст. та їх взаємодії з актуальним урбаністичним і соціокультурним контекстом.

У тому ж підручнику [13] О. Слепцов пропонує власну схему сучасного проектування православних храмів в Україні, яку вибудовується на поєднанні канонічних вимог, авторської творчої інтерпретації та функціонально-планувальної варіантності. Він наголошує на принципах спадкоємності, містобудівної зумовленості образу, обов'язковості тричастинної структури, ролі традиційних композиційних схем (хрестово-купольної, «корабельної», ротондної), а також на важливості конструктивних

інновацій і художньо-пластичної самобутності. О. Слепцов окреслює широкий спектр типологічних варіантів – від двочастинних храмів і тетраконхів до розгалужених храмових комплексів із просвітницькими, благодійними та рекреаційними функціями. Хоча ці положення мають значення для розуміння сучасних проектних практик, підхід автора переважно тяжіє до формально-описової характеристики морфологічних рішень і до узагальнення власного архітектурного досвіду. Унаслідок цього поза межами аналізу лишаються питання типологічної систематизації храмів кінця XX – початку XXI ст., взаємодія сакрального простору з літургійними та спільнотними потребами [1], а також критерії відповідності національній архітектурній традиції, що робить необхідним подальше наукове опрацювання цих аспектів.

У новітніх українських працях з проектування храмів важливу групу становлять нормативно-канонічні й типологічні посібники, серед яких помітною є публікація В. Куцевича [7], присвячена «канонічній структурі православних храмів». Автор систематизує функціонально-планувальні елементи православної святині (притвор, нава, вівтар, хори, сакральне ядро), спираючись на чинну літургійну практику та сучасні будівельні норми. Значна увага приділена нормативам площі, висоти, світлового режиму, доступності, організації руху та місткості, що наближає працю до сфери прикладного проектування. Публікація В. Куцевича [7] репрезентує традиційний підхід, у якому домінує канонічний і функціонально-прагматичний погляд на храм як на об'єкт із чітко заданими конструктивними й планувальними інваріантами. Храм у цьому дискурсі подається переважно як структура, регламентована літургійними приписами й історично усталеними архітектурними формами, тоді як онтологічні, феноменологічні чи семіотичні виміри сакрального простору залишаються поза увагою. Разом із тим матеріал є важливим для розуміння сучасної практики храмобудування в Україні, оскільки відображає усталені в професійному середовищі уявлення про «канонічність» форми, її складові та містобудівний контекст. У контексті дослідження ця праця становить цінність як приклад нормативного й конструктивістського трактування храмової архітектури, що дає змогу чіткіше окреслити відмінності між технічними регламентаціями та тими поглибленими типологічними й онтологічними підходами, яких потребує сучасний аналіз сакрального простору.

МЕТА

Метою статті є формування архітектурної типології сучасних українських храмів кінця ХХ – початку ХХІ ст. як системи просторових моделей відповіді спільноти на ієрофанійний досвід у контексті літургійної драматургії, національної традиції, соціокультурних трансформацій і воєнних викликів.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У сучасній гуманітарній науці сакральний церковний простір розглядається як подія присутності – відповідь спільноти на досвід священного [9]. У термінах Мірчі Еліаде [15] ідеться про ієрофанію – «вторгнення священного» в профанний (світський) простір, завдяки якому певна територія якісно відрізняється від навколишнього світу й усвідомлюється як «дім Божий» і «Брама небесна». Ця подія разом з історичною традицією та стилістичними уподобаннями є істинною підставою храмовбудування: архітектура церкви покликана «прийняти» літургію, просторово оформити досвід зустрічі людини з Трансцендентним, зробити його впізнаваним, повторюваним і спільним. У цьому сенсі храм є матеріалізованою відповіддю спільноти на ієрофанію, а його типологія – системою стійких моделей такої відповіді.

Розглянуті в аналізі останніх досліджень і публікацій праці українських дослідників показують, що навіть у межах традиційної православної культури ця відповідь має багатовимірний характер. Літургійне богослов'я [5] наголошує на тому, що «матрицею» простору є сама Євхаристійна Літургія [9], яка задає базові структурні осі: рух спільноти між притвором, середнім храмом і вівтарем; ієрархію зон; взаємодію «видимого» й «невидимого» через престол, амвон, іконостас, процесійні шляхи. Символологічні студії [3; 8] розгортають іншу грань цієї відповіді, показуючи храм як «образ космосу», у якому хрест, сфера, куб, вертикальна вісь і сакральні пропорції формують відчуття впорядкованого, осмисленого світу. Акустичні й світлотехнічні дослідження [6; 18] додають ще одну площину – переживання звучання й світла як невід'ємних компонентів архітектонічної естетики. Усе це свідчить, що сакральний простір є комплексною «сценографією» ієрофанії, де об'єм, світло, звук, ікона, запах ладану й рух спільноти утворюють єдиний просторовий образ.

У цьому контексті традиційні навчальні посібники з проектування храмів, репрезентовані, зокрема, працями Г. Юрчишин [19] та

О. Слепцова [12], фіксують важливий, але здебільшого формально-символічний рівень осмислення церковної архітектури. Вони чітко описують канонічні вимоги до тричастинної структури храму (притвор – середній простір – вівтар), символіку кількості куполів, орієнтацію вівтаря на схід, базові різновиди планів (хрестові, навові, ротонди, восьмикутні композиції) й усталену семантику елементів внутрішнього простору – від престолу, Горнього місця та іконостаса до солеї, амвону й притвору. Детально розглянута ієрархія ярусів іконостаса, структура живописного канону підкупольного простору, стін і притвору, символіка світла й світильників, а також містобудівні принципи домінуючого розташування храмів у ландшафті фактично відтворюють цілісний «катехізис» традиційного православного храму як образу Царства Божого.

Однак, якщо розглядати ці описи крізь призму еліадівської ідеї ієрофанії (прояв святого, священного), стає очевидно, що вони лише частково охоплюють реальну складність сакрального простору. Більшість типологій зосереджується на сталій оболонці й символіці окремих елементів, тоді як ієрофанійний вимір пов'язаний передусім із динамікою – з тим, як простір щоразу актуалізується в літургійній події. Саме тут стає продуктивною ідея «просторового проекту» сакральності: храм виявляє свою повноту не на кресленні та не в описі фасадів, а в конкретному богослужінні, де змінюється світло, розгортаються процесії, звучить спів, з'являється й зникає дим ладану, актуалізується присутність чудотворних ікон чи реліквій. Для сучасної архітектурної типології це означає необхідність переходу від класифікації форм до класифікації просторових моделей досвіду: як організовано перехід від «двору світу» (притвору) до «космосу, що молиться» (середнього храму), які сценарії руху й зібрання передбачає план, як світло і звук підсилюють або нівелюють відчуття Божої присутності.

Таким чином, далі в статті архітектурна типологія сучасних українських храмів розглядатиметься не лише як множина усталених планувальних схем чи силуетних рішень, а як система просторових моделей відповіді на ієрофанію в умовах пострадянського, воєнного й урбаністично трансформованого контексту України. Це потребує, з одного боку, критичного переосмислення традиційних схем, описаних у навчальних посібниках, а з іншого – виділення нових типів, у яких змінюється роль притвору й храмового подвір'я,

характер взаємодії храму з міським середовищем, конфігурація іконостаса, освітлення та акустики, а також включення в комплекс просвітницьких, благодійних, меморіальних і рекреаційних функцій, що розглядаються як невід'ємна складова історичної й сучасної ролі церкви в суспільному житті громади [11]. Саме на перетині цих вимірів – богословсько-літургійного, символічного, акустично-світлотехнічного та соціокультурного – і формується поле для подальшого аналізу архітектурних типів сучасних українських храмів.

У цьому полі важливо врахувати й історичну асиметрію розвитку сакральної архітектури в Україні та в діаспорі. Як показує А. Борис [2], у середовищі української діаспори протягом ХХ ст. сформувався спектр типів, що поєднують національну символіку з мовою модернізму й інтернаціонального стилю: від ранніх «вертикальних» і пристосованих протестантських церков до модерністсько-візантійських синтезів і радикально абстрактних об'ємів, у яких українська ідентичність транслюється через узагальнені силуети, пропорції та мотиви козацького бароко. Натомість відновлене на початку 1990-х рр. сакральне будівництво на теренах України, значною мірою реалізоване вихованцями радянської школи проектування, розвивалося як «антирадянський історизм» – із домінуванням неовізантійських, необарокових та еkleктично-історичних типів, мало пов'язаних із модерністськими пошуками діаспори. У результаті сучасна українська храмова типологія формується між двома полюсами: ретроспективним відтворенням історичних моделей,

що сприймаються як знак подолання радянського минулого, і потенціалом модерністсько-діаспорної традиції, яка пропонує інші, більш абстрактні, але не менш ієрофанічні просторові сценарії. Саме зіставлення цих двох ліній розвитку дає змогу побачити, як національна традиція, політична історія й досвід еміграції вплітаються в архітектонічні параметри сучасних храмів.

Наведені міркування дають змогу стверджувати, що сакральний простір не існує лише як сукупність архітектурних форм; він постає продуктом складної взаємодії між ієрофанією [15], літургійною драматургією, символічною геометрією та національною традицією. Водночас сучасне храмобудування потребує операційних інструментів – таких, що дають можливість перекладати богословські інтуїції в реальні об'ємно-просторові рішення. Тому виникає потреба в стислому аналітичному зіставленні богословсько-філософських категорій з архітектонічними параметрами та їх типологічними наслідками. Подібне розуміння храму як похідної від богословської доктрини й суспільно-історичного контексту простежується й у дослідженнях генези християнської храмової архітектури, де еволюція типів пов'язується зі зміною конфесійної належності та доктринальних уявлень про сакральний простір [4].

Подана нижче таблиця 1 виконує функцію саме такого методологічного «містка», структуризуючи систему залежностей, що визначають сучасну українську храмову типологію.

Подана таблиця демонструє, що типологія сучасних українських храмів має багатифакторний характер, у якому архітектоніка

Таблиця 1

Взаємозв'язок літургійно-філософських категорій та архітектурно-типологічних моделей храму

№ з/п	Теоретична категорія	Архітектонічний вимір	Типологічний наслідок для сучасних українських храмів
1	Ієрофанійно-літургійна подія	Просторовий сценарій входу, руху, процесій	акцентовані входи; розширені притвори; процесійні осі всередині й назовні
2	Сакральна геометрія та просторові інваріанти	Купол, вісь, центр, планові схеми	збереження куполу як маркера сакральності; хрестово-купольні, ротондні, тетраконхові типи
3	Рецептивно-семантичний вимір простору	Світло, звук, іконостас, візуальні осі	напівпрозорі або відкриті іконостаси; нові типи освітлення; оптимізовані акустичні форми
4	Храм як «образ Царства Божого»	Урочистість, ансамблевість, ієрархія простору	розвиток храмових комплексів з просвітницькими, меморіальними, соціальними функціями
5	Національно-ідентифікаційна традиція	Силует, матеріал, образні коди	неоукраїнські інтерпретації тридільності, верховості, «брами неба»
6	Соціокультурний і воєнний контекст	Адаптивність, модульність, простота конструкцій	поява каплиць-модулів; сакральні простори для військових підрозділів; мінімалістичні храми як споруди солідарності

є проявом глибших богословсько-феноменологічних структур. Літургійна драматургія визначає лінію руху та відкритість простору, ієрофанія задає характер входу й сакральної межі, символічна геометрія формує основні планувальні моделі, а національна традиція впливає на силует і пластичну мову храму. Відтак подальший розгляд окремих типологічних груп – від хрестово-купольних до ротондових і модернізованих просторових схем – має спиратися на ці системні взаємозв'язки як на методологічний фундамент.

Літургія в східнохристиянській традиції є не лише богослужбовим чином, а своєрідним просторовим алгоритмом, який визначає організацію храмового середовища на всіх рівнях – від осей руху до світлотектоніки. На відміну від світських споруд, де архітекtonіка формується функціонально чи образно, храмове планування виростає з динамічної драматургії Літургії, що структурована процесіями, поглядами, жестами, звуковими та світловими акцентами. Процесійність – Великий вхід, малий похід, рухи священнослужителів і громади – задає основні вектори простору; у відповідь архітектура вибудовує шлях, що веде від притвору до вівтаря, від периферії до центру, від множинності до єдиного. Драматургія поглядів формує іншу групу архітектурних вимог: горизонтальна вісь споглядання іконостасу, вертикальна спрямованість купола, світлові отвори, що виділяють престол, – усе це є частиною «коду», який забезпечує правильне сприйняття сакральної події. Важливим чинником є й акустична логіка: тривала реверберація традиційних центричних форм, підсилення співу під куполом, потреба в чистоті звучання хору – усе це визначає не лише матеріальність, а й геометрію простору. Психофізіологічний ефект звучання (ритму, тембру, мелодики) підсилює рецептивно-семантичний вимір сакрального простору: церковний спів у православній традиції розглядається як чинник внутрішнього зосередження та «налаштування» на молитовний стан, що опосередковано впливає на вимоги до акустики храму й організації просторових об'ємів [20]. Таким чином, Літургія формує комплекс взаємопов'язаних закономірностей, що разом створюють цілісний архітектонічний сценарій.

У цьому контексті сучасні храми не можуть бути «довільними» або суто формалістичними композиціями. Попри свободу творчого пошуку кінця XX – початку XXI ст., архітектор залишається в межах інваріантної структури, що забезпечує можливість Літургії: орієнтація на схід, виділення вівтарної частини, наявність

престолу, амвону, простору для процесій, межової зони іконостасу, а також ясна оптика «священний центр – спільнота». Навіть найсміливіші сучасні інтерпретації – мінімалістичні об'єми, дематеріалізовані світлові структури, гібридні схеми – зрештою залишають недоторканим базовий набір архітектурних констант, які забезпечують безперервність літургійної традиції. Ці інваріанти не обмежують архітектора, а, навпаки, створюють рамку сенсу, у межах якої типологічне різноманіття сучасних українських храмів набуває внутрішньої логіки та богословсько-просторової цілісності.

Важливим доповненням до просторово-морфологічної типології є типологія містобудівного розташування храмів, яку в прикладному ключі розробляє О. Слєпцов [13]. У його працях виокремлюються храми-домінанти, що формують силует міста; парафіяльні храми, інтегровані в житлову тканину; ансамблеві храми в структурі монастирських або громадських комплексів; а також локальні каплиці та домові церкви. Цей поділ фіксує спосіб просторової присутності сакральної споруди в урбаністичному середовищі, проте не вичерпує її типологічної сутності, яка визначається передусім літургійною драматургією й архітектонікою внутрішнього простору. Саме тому в подальшому аналізі містобудівний чинник розглядається як зовнішній контекст, тоді як основні типологічні моделі храму формуються на рівні його просторово-морфологічної структури.

Просторові схеми та морфологічні чинники. Архітектонічна типологія сучасних українських храмів кінця XX – початку XXI ст. демонструє значне урізноманітнення просторових моделей, що розвиваються на перетині традиції й інновацій. Ключовими залишаються три базові тривимірні схеми – базилікальна, центрична та комбінована, кожна з яких отримує нові морфологічні тлумачення. Базилікальна схема зберігає характерну повздовжню вісь, але дедалі частіше постає в графічно очищених, мінімалістичних об'ємах із видовженими віконними отворами та полегшеними покриттями. Центричні композиції, навпаки, дають змогу підкреслити ідею спільнотності та єдності зібрання: сучасні українські приклади часто використовують м'які криволінійні форми, панорамне природне освітлення й структурні куполи зі сталевих ферм. Комбіновані схеми – найбільш характерні для пострадянського періоду – поєднують осьовість базиліки з вертикально підкресленим центричним ядром, створюючи

поліфункціональну й водночас ієрархічно зчитувану просторову систему.

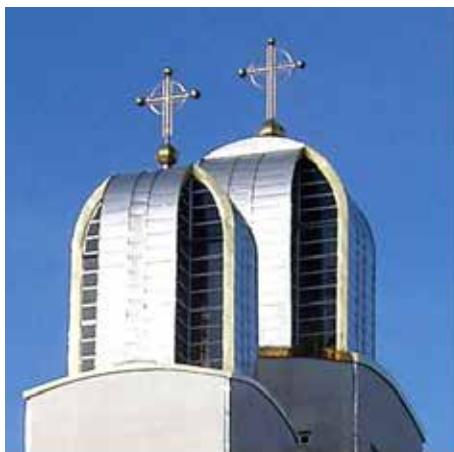
Особливої уваги потребує модерна перетрактовка хрестово-купольної системи, яка у XXI ст. дедалі частіше трактується не як сувора канонічна форма, а як морфологічний принцип. Хрест може проявлятися в планувальній структурі, перетині об'ємів, перехресній організації світлових акцентів, у тому, як формуються процесійні маршрути громади. Купол – ключовий символічний елемент – також зазнає трансформацій: від традиційного монолітного об'єму до дематеріалізованих скляних ліхтарів, розірваних кільцевих покриттів або куполів, утілених лише у вигляді підсвічення. Ці прийоми не руйнують архетипу, але переводять його в більш абстрактну площину, даючи змогу інтерпретувати купол як символічний небосхил, створений світлом (рис. 1).

Важливою групою чинників є нові матеріали й конструктивні рішення, які суттєво вплинули на морфологію сакрального простору та способи його просторової організації. Використання легких сталевих конструкцій і клеєних дерев'яних ферм дало змогу перекидати значні прольоти без внутрішніх опор, формуючи відкриті, візуально цілісні наоси зі збереженням центричної або осьової домінанти. Така конструктивна свобода сприяла посиленню відчуття спільнотності літургійного зібрання та забезпечила нові можливості для варіативного трактування внутрішнього простору храму. Ламані покрівлі й складчасті

структури, що набули поширення в сучасній українській сакральній архітектурі, дали змогу не лише оптимізувати конструктивні схеми, а й істотно підсилити драматургію світла, спрямовуючи його вздовж переломів даху та формуючи ритм освітлених і затінених зон (рис. 2). У поєднанні з новими матеріалами ці прийоми створюють багатшарову світлотектонічну композицію, у якій світло стає активним формотворчим чинником, а не лише засобом освітлення.

Світлові ліхтарі, лінійні вікна в покритті й верхні світлові розкриття стали важливими інструментами акцентування престолу, амвону та процесійних осей, поступово замінюючи традиційну масивність купола на легку, дематеріалізовану «повітряну» світлотектоніку (рис. 3). У таких рішеннях купол дедалі частіше постає не як об'ємна домінанта, а як світловий знак небесної сфери, що підсилює символічний вимір простору й відповідає сучасним технологічним та естетичним можливостям храмобудування.

Світлові ліхтарі, лінійні вікна в покритті й верхні світлові розкриття стали важливими інструментами акцентування престолу, амвону та процесійних осей, поступово замінюючи традиційну масивність купола на легку, дематеріалізовану «повітряну» світлотектоніку (рис. 3). У таких рішеннях купол дедалі частіше постає не як об'ємна домінанта, а як світловий знак небесної сфери, що підсилює символічний вимір простору й відповідає

а)

б)

в)

Рис. 1: а) трансформовані купольні завершення церкви Положення Пояса Пресвятої Богородиці в м. Львові (джерело: <https://map.ugcc.ua/view/274-tserkva-polozhennya-poyasa-presvyatoy-bogorodytsi-lviv0>); б) трансформовані купольні завершення храму на честь Успіння Пресвятої Богородиці в с. Путрівка Васильківського р-ну Київської обл. (фото з архіву автора церкви – арх. Л. Скорик); в) трансформовані купольні завершення церкви на честь митрополита Андрея і священномученика Климентія Шептицьких в с. Прилбичі Яворівського р-ну Львівська обл. (джерело: <https://maps.app.goo.gl/jBgMfZ2agqnLvLrJ6>)

Рис. 2: а) фрагмент інтер'єру церкви Василя Великого на Вознесенському узвозі в Києві (фото з архіву автора статті); б) інтер'єр церква Святого Апостола Юди-Тадея в м. Івано-Франківську (джерело: <https://maps.app.goo.gl/go7mSEYtryVk8Qcx5>); в) інтер'єр церкви парохії Різдва Пресвятої Богородиці в м. Новий Розділ Львівської обл. (джерело: <https://maps.app.goo.gl/CMVrgLMS2WHWA23B9>)

сучасним технологічним та естетичним можливостям храмовбудування.

У нових інтерпретаціях особливу роль відіграє вертикальність, яка більше не завжди втілюється у формі доміантного купола. Вертикаль може бути досягнута за допомогою світлового стовпа, підйому внутрішнього ядра, архітектурного «дихання» простору або суто композиційним прийомом – поступовим наростанням висоти від притвору до престолу. У такому підході вертикаль є не тільки конструктивною чи символічною категорією, а й просторовим жестом, що забезпечує

богословську ідею сходження та обожнення, співзвучну Літургії. Таким чином, сучасні архітектонічні структури українських храмів поєднують традиційні схеми з новими морфологічними рішеннями, трансформуючи канон у контексті матеріальних і технологічних можливостей ХХІ ст..

Типологічні моделі сучасних українських храмів

Розвиток української храмовбудівної практики кінця ХХ – початку ХХІ ст. демонструє формування кількох виразних типологічних моделей, що віддзеркалюють як

Рис. 3: а) підкупольний простір церкви Покрови Пресвятої Богородиці в м. Яворів Львівської обл. (джерело: <https://maps.app.goo.gl/qnYyYJqnkWR9aJij7>); б) інтер'єр храм св. апостола Андрія Первозванного і всіх святих у м. Бучі Київської обл. (джерело: <https://maps.app.goo.gl/Umy93jy24hQqanir6>); в) інтер'єр Спасо-Преображенського собору в м. Києві (джерело: <https://maps.app.goo.gl/SXUGNBr4maCUgz7P8>)

прагнення до відновлення історичної тягlosti, так і пошук нових форм духовного вираження. У цьому полі особливо чітко окреслюються три основні типи, які в подальшому доповнюються внутрішніми варіаціями.

1. Тип «відновленої національної традиції». Початок 1990-х років ознаменувався поверненням до української дерев'яної та мурованої традиції, що сприймалася як символ відновлення ідентичності після десятиліть маргіналізації церковного будівництва. У цей період активно відтворювалися форми тридільних і трибанних церков, карпатські зрубні типи, варіанти мурованих храмів із вертикально підкресленим середхрестям. Значна частина цих споруд має стилізаційний характер, однак вони виконали важливу роль «повернення пам'яті» – відновили візуальний і просторовий код, який надалі став підґрунтям для більш рефлексивних інтерпретацій.

2. Неовізантійський тип. Друга виразна тенденція пов'язана зі спробами реконструювати візантійську образність у її монументальних формах. Ідеться як про масштабні кафедральні храми з багатокупольною композицією та доміантним середохрестям, так і про середні парафіяльні церкви, що наслідують ритміку фасадів, аркатурних поясів і купольних барабанів. Неовізантійські моделі підкреслюють тектонічність мас, тяжіння до каменю й цегли, традиційну символіку купола, часто асоціюються з «відродженням утраченої величі». Водночас небезпекою цього напрямку стає схильність до формалізму, коли відновлення образу не завжди супроводжується осмисленням просторової логіки Літургії та сучасних потреб громади.

3. Інноваційно-модерністичні й гібридні моделі сакрального простору.

Починаючи з 2000-х років у сучасній українській практиці поступово формується широка зона пошуку, де традиційні структури поєднуються з новими морфологічними й конструктивними рішеннями. У межах цього типу можна виокремити кілька взаємопов'язаних тенденцій. По-перше, модерністичні інтерпретації храму, що віддають перевагу цілісним геометричним масам (призмі, циліндру, сферичному сегменту), аскетичній матеріальності й провідній ролі природного світла; вони тяжіють до філософії «тихої присутності», де форму визначає насамперед логіка літургійного руху, а не декоративна програма. По-друге, мінімалістичні та сакрально-просторові моделі, у яких домінують світло, ритм, акустика й процесійність: купол може бути замінений світловим

ліхтарем, стіна – трансформована в послідовність просторових переходів і світлових розкриттів, а матеріали (бетон, дерево, скло) працюють на створення зосередженої, аскетичної атмосфери. По-третє, гібридні рішення, де тридільна чи хрестово-купольна схема зберігає впізнаваність, але осучаснюється через абстраговані контури бань, «розірвані» об'єми, асиметрію входів, легкі перекриття, нетрадиційні світлові сценарії. Саме в цих інноваційно-модерністичних і гібридних моделях найвиразніше проявляється прагнення поєднати безперервність літургійної традиції з вимогами воєнного часу, урбаністичних трансформацій і нових соціальних функцій парафіяльного життя.

Таким чином, типологічний ландшафт сучасної української сакральної архітектури постає поліфонічним, але не хаотичним: він структурується навколо трьох основних моделей – відновленої національної традиції, неовізантійського ренесансу й інноваційно-модерністичних і гібридних рішень. Саме на перетині цих трьох полюсів відбувається подальша еволюція просторових моделей українського храму кінця ХХ – початку ХХІ ст. (таблиця 2).

Подана матриця узагальнює механізм типологічного формування сучасного українського храмового простору як багаторівневий процес, у якому поєднуються ієрофанійний образ священного, літургійна драматургія, просторова модель, архітектоніка, матеріально-конструктивні рішення, містобудівний контекст і соціальна функція. Три виділені типи – відновлена національна традиція, неовізантійський та інноваційно-модерністичні й гібридні моделі – не протиставляються один одному, а утворюють поле напруженої взаємодії між пам'яттю, репрезентацією та живою подієвістю сакрального простору. Саме в цій взаємодії й формується архітектурна типологія українських храмів кінця ХХ – початку ХХІ ст.

ВИСНОВКИ

У статті сформовано архітектурну типологію сучасних українських храмів кінця ХХ – початку ХХІ ст. як систему просторових моделей відповіді спільноти на ієрофанійний досвід у контексті літургійної драматургії, національної традиції, соціокультурних трансформацій і воєнних викликів. Отримані результати дають змогу перейти від переважно формально-стилістичних класифікацій до аналізу храму як подієвого сакрального простору, що актуалізується в літургійній дії.

Таблиця 2

**Матриця типологічного формування храмового простору
(кінець XX – початок XXI століття)**

Основа формування	Тип 1 – Відновлена національна традиція	Тип 2 – Неовізантійська ренесансна модель	Тип 3 – Інноваційно-модерністичні й гібридні моделі
Ієрофанійний рівень (образ священного)	Священне як пам'ять і спадкоємність	Священне як велич і трансцендентність	Священне як подія та присутність божественного
Літургійний принцип	Традиційна процесійність, усталений ритм	Урочиста, ієрархізована драматургія	Гнучкий сценарій руху, акцент на зібранні спільноти
Просторова модель	Тридільність, осьовість	Центричність, домінанта середохрестя	Комбіновані, відкриті, трансформовані схеми
Архітектоніка й форма	Трибанність, вертикальність, силуетна виразність	Багатокупольність, масивність, тектонічна вага	Геометрична чистота, світлова дематеріалізація
Світло й акустика	Традиційне бічне й верхнє освітлення, природна реверберація	Контраст світла й тіні, активна купольна акустика	Світло як формотворчий елемент, керована акустика
Матеріали й конструкції	Дерево, цегла, традиційні перекриття й покриття	Камінь, цегла, класичні купольні системи	Бетон, скло, метал, клеєна деревина
Містобудівний статус	Локальні парафіяльні домінанти	Силуетні домінанти міста, кафедри	Інтеграція в житлове середовище, комплекси
Соціальна функція	Парафіяльна спільнота	Репрезентативна, ідентифікаційна	Меморіальна, волонтерська, військова
Сенс типу	ВІДНОВЛЕННЯ	ВЕЛИЧ	ПРИСУТНІСТЬ

1. Уточнено методологічну основу типологізації: визначальним чинником формування типу храму є літургійно-просторова логіка (ієрархія зон, сценарії руху, візуальні осі, світло-акустична організація), тоді як зовнішня форма й стилістика є похідними способами її архітектурної артикуляції.

2. Виокремлено три базові типологічні моделі сучасних українських храмів:

(1) тип відновленої національної традиції;

(2) неовізантійський тип;

(3) інноваційно-модерністичні й гібридні моделі.

Показано, що ці моделі не функціонують ізольовано, а формують поліцентричний типологічний ландшафт, у якому традиція, репрезентація та подієвість сакрального простору перебувають у постійній взаємодії.

3. Обґрунтовано характер сучасних трансформацій хрестово-купольної системи: купол і хрест дедалі частіше трактуються як морфологічні принципи й світлотектонічні сценарії (дематеріалізація, світлові ліхтарі, складчасті покриття), що дає змогу зберігати архетип, водночас оновлюючи мову сакральності відповідно до технологічних можливостей XXI ст.

4. Запропоновано таблицю й матрицю типологічного формування храмового простору, які фіксують взаємозв'язок богословсько-філософських категорій, літургійної драматургії й архітектонічних

параметрів і можуть використовуватися як операційні інструменти для концептуального аналізу та проектування сучасних храмів і храмових комплексів.

5. Практичні рекомендації полягають у необхідності проектування храму як цілісного літургійно-просторового сценарію, де пріоритетними стають процесійність, оптична й акустична ясність, керована світлотектоніка, а також інтеграція соціальних і меморіальних функцій, актуалізованих воєнним контекстом.

6. Перспективи подальших досліджень пов'язані з (а) поглибленням типології інноваційно-гібридних моделей на основі ширшої вибірки реалізацій; (б) розробленням критеріїв оцінювання якості сакрального простору (світло, акустика, сценарії руху та сприйняття); (в) вивченні інтеграції храмів у житлове й публічне середовище в умовах воєнного та післявоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Божественна Літургія як основа місії Церкви. *Богословська скарбниця*. Офіційний сайт Коломийської єпархії ПЦУ. 2022. URL: <http://www.bogskarb.com/?p=1612> (дата звернення: 10.12.2025).

[2] Борис А.М. Вплив творчості Радослава Жука на розвиток сакральної архітектури Західної України в період кінця XX – початку XXI століть : дис. ... канд. архітектури : 18.00.01. Львів, 2017. 228 с.

[3] Гнідець Р. Структура символу як виражальний чинник сакральності в храмовуванні. *Вісник Національного університету «Львівська*

політехніка». 2019. Т. 1, № 1. С. 1–12. DOI: 10.23939/sa2019.01.001

[4] Гуцул І.А. Генеза храмової архітектури в контексті християнської доктрини. *Культурологічна думка*. 2018. № 13. С. 50–56.

[5] Дудченко А. Особливості літургійного богослов'я в сучасній Україні. *Orthodox.in.ua*. 2021. URL: <https://orthodox.in.ua/authors-posts/osoblyvosti-liturgijnogo-bogoslovya-v-suchasnij-ukrayini/> (дата звернення: 19.11.2025).

[6] Івашко-Бадзюх Ю. Секрети давніх майстрів. *Людина і світ*. 1996. № 7. С. 6–9. URL: https://risu.ua/sekreti-davnih-maystriv_n40099 (дата звернення: 19.11.2025).

[7] Куцевич В. Канонічна структура побудови православних храмів. *Українська академія мистецтва*. 2021. Вип. 30. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2021_30_3 (дата звернення: 19.11.2025).

[8] Михалевич В. Храмова символіка в середньовічній європейській архітектурі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2019. Т. 1, № 1. С. 13–18. <https://doi.org/10.23939/sa2019.01.013>

[9] о. Шумило Я. Віра Церкви (12): Літургія – участь у таїнстві Христа. *Vatican News*. 2025. URL: <https://www.vaticannews.va/uk/church/news/2025-03/vira-tserkvy-12-liturgia-uchast-u-tajinstvi.html> (дата звернення: 09.12.2025).

[10] Проектування християнського храму : навчальний посібник / за ред. Г.М. Юрчишин. Івано-Франківськ : ФНТУНГ, 2015. С. 23–33. URL: http://kipdm.inam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn_Halyna/Posibnyky/Navchaliynuj_Posibnyk_Proektuvannja_Hrystyjansiykogo_Hramu.pdf (дата звернення: 19.11.2025).

[11] Проскураков В.І., Кучер А.М. Архітектурна типологія просторів для громадської діяльності в церквах М.-Д. Німціва. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Архітектура»*. 2007. № 24. С. 128–133.

[12] Слепцов О. Православний храм – Дім Божий. Архітектурне проектування і реконструкція православних храмів. А+С. Київ, 2014. С. 109–151.

[13] Слепцов О. Православний храм. Частина III. Основи сучасного проектування православних храмів в Україні. А+С. Київ, 2014. С. 155–171.

[14] Трачук Т. Пояснення Святої Літургії: просто і доступно. *ДивенСвіт*. 14.12.2022. URL: <https://dyvensvit.org/top/1016119/> (дата звернення: 24.06.2025).

[15] Eliade M. *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. New York : Harcourt, Brace & World, 1959. URL: <https://archive.org/details/sacreprofane/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 19.11.2025).

[16] Feraios Ch. (Χάρης Φεραϊός). Οὐ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ὑπόστασιν. 2019. URL: <https://architecture.org.cy/ou-tin-fysin-alla-tn-ypostasin/> (дата звернення: 01.08.2025).

[17] Feraios Ch. (Χάρης Φεραϊός). Πρέπει ο ναός μου... 2019. URL: <https://architecture.org.cy/prepei-o-naos-mou/> (дата звернення: 19.11.2025).

[18] Karpontini M.N. (Καρποντινὴ Μ.Ν.). Ακουστικός σχεδιασμός στην ελληνορθόδοξη ναοδομία : διδακτορική διατριβή. Αθήνα, 2011. 243 σ. DOI: 10.26240/heal.ntua.6493. DOI: 10.26240/heal.ntua.6493. (дата звернення: 19.11.2025).

[19] Mikelakis M. (Μικελάκης Μάνος). «Εκφρασις» Γ.Π. Λάββα – συνέχεια και ανανέωση στην ορθόδοξη ναοδομία. 2011. URL: <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/115-13.pdf> (дата звернення: 19.11.2025).

[20] Χ.Φ. Δ. Η λανθάνουσα επίδραση της μουσικής στην ανθρώπινη ψυχή. *XFD.gr – Χριστιανική Φοιτητική Δράση*. 12 Νοεμβρίου 2010. URL: <https://xfd.gr/keimena/koινωνia/anazhtiseis/lanthanoussa-epidrashe-mousikes-psyxh/> (дата звернення: 19.11.2025).

REFERENCES

[1] Divine Liturgy as the Basis of the Church's Mission. (2022). *Bogoslovska Skarbnytsia*. Official website of the Kolomyia Eparchy of the Orthodox Church of Ukraine. Retrieved from: <http://www.bogskarb.com/?p=1612> [in Ukrainian].

[2] Borys, A.M. (2017). Vplyv tvorchosti Radoslava Zhuka na rozvytok sakralnoi arkhitektury Zakhidnoi Ukrainy v period kintsia XX – pochatku XXI stolit [The influence of Radoslav Zhuk's creative work on the development of sacred architecture in Western Ukraine in the late 20th – early 21st centuries]. *Candidate's thesis*. Lviv, 228 p. [in Ukrainian].

[3] Hnidets, R. (2019). Struktura symbolu yak vyrazhalnyi chynnyk sakralnosti v khramobuduvanni [The structure of the symbol as an expressive factor of sacrality in church architecture]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 1(1), 1–12. DOI: 10.23939/sa2019.01.001 [in Ukrainian].

[4] Hutsul, I.A. (2018). Henezha khramovoi arkhitektury v konteksti khrystyianskoi doktryny [Genesis of temple architecture in the context of Christian doctrine]. *Kulturolohichna dumka*, 13, 50–56 [in Ukrainian].

[5] Dudchenko, A. (2021). Osoblyvosti liturhiinoho bohoslovia v suchasni Ukraini [Features of liturgical theology in contemporary Ukraine]. *Orthodox.in.ua*. Retrieved from: <https://orthodox.in.ua/authors-posts/osoblyvosti-liturgijnogo-bogoslovya-v-suchasnij-ukrayini/> [in Ukrainian].

[6] Ivashko-Badziukh, Yu. (1996). Sekrety davnikh maistriv [Secrets of ancient masters]. *Liudyna i svit*, 7, 6–9. Retrieved from: https://risu.ua/sekreti-davnih-maystriv_n40099 [in Ukrainian].

[7] Kutsevych, V. (2021). Kanonichna struktura pobudovy pravoslavnykh khramiv [Canonical structure of Orthodox church construction]. *Ukrainska akademiia mystetstva*, 30, 5–13. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2021_30_3 [in Ukrainian].

[8] Mykhalevych, V. (2019). Khramova symbolika v serednovichnii yevropeiskii arkhitekturi [Temple symbolism in medieval European architecture]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*, 1(1), 13–18. <https://doi.org/10.23939/sa2019.01.013> [in Ukrainian].

[9] Shumylo, Ya. (Fr.) (2025). Vira Tserkvy (12): Liturhiia – uchast u tainstvi Khrysta [Faith of the Church

(12): Liturgy as participation in the mystery of Christ]. *Vatican News*. Retrieved from: <https://www.vaticannews.va/uk/church/news/2025-03/vira-tserkvy-12-liturgia-uchast-u-tajinstvi.html> [in Ukrainian].

[10] Yurchyshyn, H.M. (Ed.). (2015). *Proiektuvannia khrystyianskoho khramu* [Designing a Christian church]. Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, 23–33. Retrieved from: http://kipdm.inam.edu.ua/images/VYKLADACHY/DESIGN/Yurchyshyn_Halyna/Posibnyky/Navchaliynyj_Posibnyk_Proiektuvannja_Hrystyjansiykogo_Hramu.pdf [in Ukrainian].

[11] Proskuriakov, V.I., & Kucher, A.M. (2007). *Arkhitekturna typolohiia prostoriv dlia hromadskoi diialnosti v tserkvakh M.-D. Nimtsiva* [Architectural typology of spaces for public activity in churches of M.-D. Nimtsiv]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Architecture Series*, 24, 128–133 [in Ukrainian].

[12] Slietsov, O. (2014). *Pravoslavnyi khram – Dim Bozhyi: Arkhitekturne proiektuvannia i rekonstruktsiia pravoslavnykh khramiv* [Orthodox church as the House of God: Architectural design and reconstruction]. *A+S*, 109–151 [in Ukrainian].

[13] Slietsov, O. (2014). *Pravoslavnyi khram. Chastyna III. Osnovy suchasnoho proiektuvannia pravoslavnykh khramiv v Ukraini* [Orthodox church. Part III. Fundamentals of contemporary Orthodox church design in Ukraine]. *A+S*, 155–171 [in Ukrainian].

[14] Trachuk, T. (2022). *Poiasnennia Sviatoi Liturhii: prosto i dostupno* [Explanation of the Divine Liturgy: Simple and accessible]. *Dyvensvit*. Retrieved

from: <https://dyvensvit.org/top/1016119/> [in Ukrainian].

[15] Eliade, M. (1959). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. New York: Harcourt, Brace & World. Retrieved from: <https://archive.org/details/sacreprofane/page/n3/mode/2up> [in English].

[16] Feraios, Ch. (Charis Feraios). (2019). *Ou tin physin, alla tin hypostasin* [Out of the body, under the hypostasis]. Retrieved from: <https://architecture.org.cy/ou-tin-fysin-alla-tn-ypostasin/> [in Greek].

[17] Feraios, Ch. (Charis Feraios). (2019). *Prepei o naos mou...* [My temple must...]. Retrieved from: <https://architecture.org.cy/prepei-o-naos-mou/> [in Greek].

[18] Karpontini, M.N. (Marousa Karpontini). (2011). *Akoustikos schediasmos stin ellinorthodoxi naodomia* [Acoustic design in Greek Orthodox church architecture]. Doctoral dissertation. Athens, 243 p. DOI: 10.26240/heal.ntua.6493 [in Greek].

[19] Mikelakis, M. (Manos Mikelakis). (2011). «Ekphrasis» G.P. Lavva – synecheia kai ananeosi stin orthodoxi naodomia [«Ekphrasis» by G.P. Lavvas – continuity and renewal in Orthodox church architecture]. Retrieved from: <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/115-13.pdf> [in Greek].

[20] X.F.D. (Christian Student Movement). (2010). *I lanthanousa epidrasi tis mousikis stin anthropini psyche* [The latent influence of music on the human soul]. XFD.gr – Christian Student Movement, 12 November 2010. Retrieved from: <https://xfd.gr/keimena/koinonia/anazhthseis/lanthanousa-epidrasih-mousikih-psyhi/> [in Greek].

ABSTRACT

Oliinyk H. Architectural Typology of Contemporary Ukrainian Churches: Challenges, Transformations, and Spatial Models

Purpose. *The purpose of the article is to develop an architectural typology of contemporary Ukrainian churches of the late 20th–early 21st centuries as a system of spatial models expressing a community's response to hierophanic experience in the context of liturgical dramaturgy, national tradition, socio-cultural transformations, and wartime challenges.*

Methodology. *The study is based on an interdisciplinary approach that integrates architectural-typological, spatial-morphological, phenomenological, and theological-liturgical analysis. It employs Mircea Eliade's concept of hierophany, principles of liturgical theology, symbolological as well as acoustic and lighting studies, along with a comparative analysis of Ukrainian church architecture and diaspora practices. The typological method is used to systematize spatial models and to identify their architectonic invariants and transformations.*

Results. *The article substantiates a shift from formal and plan-based classification of churches toward the analysis of spatial models of sacred experience. Three principal typological models of contemporary Ukrainian churches are identified: the type of restored national tradition, the Neo-Byzantine type, and innovative modernist and hybrid models. The role of liturgical dramaturgy, light, acoustics, processional movement, and urban context in shaping the*

architectonics of church space is revealed. An analytical table and a matrix of typological formation of church space are proposed as tools for synthesizing the research findings.

Scientific novelty. *The scientific novelty of the study lies in interpreting the architectural typology of churches as a system of spatial models of the hierophanic event rather than merely a set of established forms or stylistic solutions. For the first time, a systematic correlation between theological-philosophical categories and the architectonic parameters of contemporary Ukrainian churches is carried out, and the typological implications of this relationship are demonstrated within post-Soviet and wartime contexts.*

Practical relevance. *The research results may be applied in the architectural design of sacred buildings, in educational courses on architectural typology and theory, as well as in further scholarly studies of contemporary church architecture. The proposed matrix of typological formation of church space serves as an operational tool for translating theological and liturgical meanings into volumetric and spatial design solutions.*

Keywords: *sacred architecture, sacred space, architectural typology of churches, contemporary Ukrainian churches, church architecture, spatial models, liturgical dramaturgy, national tradition, Neo-Byzantine architecture, modernist churches, hybrid typologies, architectural aesthetics.*

AUTHOR'S NOTE:

Oliinyk Hanna, Senior Lecturer at the Department Of Architectural Design, National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, Ukraine, e-mail: oliinyk_gi@ukr.net, orcid: 0000-0003-4202-6156.

Дата першого надходження статті до видання: 19.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

